
Tóth Judit*

A VIZIONÁLT NEMZETPOLGÁRSÁG

Az Országgyűlés 2005. február 14-én, kétszáz igen, három nem és száztizenegy tartózkodás mellett létrehozta a Szülőföld Alapot. A 2005. évi II. törvény beleilleszthető a határon túli magyarokra vonatkozó szabályok körébe, a diaszpórajogba¹, néhány újdonságot is ide értve. A törvényben meghatározott támogatási rendszer bizonyos figyelmet érdemel, de még jelentősebb a 2004. decemberi parlamenti vita,² amely merőben új intézményt kívánt volna beékelni a hazai közjogba, a *nemzetpolgárságot*. A kormány új korszak nyitányának szánta „a nemzet határok megváltoztatása nélkül megvalósuló békés újraegyesítést szolgálva”,³ a nemzetpolitika pilléreit tartalmazó programcsomagot. A nagyívű elgondolásról 2004. novemberében nyújtott be a kormány egy országgyűlési határozatra és egy törvényre vonatkozó javaslatot⁴ – első lépésként. Minden bizonnyal ebben komoly szerepet játszott a határon túliak magyar állampolgárságával kapcsolatos népszavazás kitűzése, a politikai lépéskényszer, a kezdeményező szerep átvétele és a szavazóbázis megerősítése. Ilyen helyzetben a közjogi megfontolás háttérbe szorult a politikaihoz képest, ezért alkotmányjogilag is bizonytalan szabályozás körvonalazódott.

Helyzetértékelés

Az államhatárokon kívül élő magyaroknak a jogállása igen sokféle, alanyi jogokról körükben alig beszélhetünk⁵, de a szabályozás szükségességét firtató hozzászólások nem ennek egységesebb, biztonságosabb, konzisztensebb megteremtéséből indultak ki, hanem abból, hogy napokon belül népszavazás lesz. A kialakult helyzetet ehhez képest minősítették az általános vitában. A népszavazás eredményének ismeretében némileg más fénytörésben, újra megnyitották az általános vitát, majd gyorsan lefolytatták a részletes vitát. Mivel tét nélkülivé vált a kérdés, a törvény formális zárószavazására csak a téli szünet után, két hónappal később került sor. Eközben megindult a honosítási és a letelepedési engedély megszerzésére vonatkozó korszerűsítési roham-munka egy kormány megbízott ki-evezése útján.

A kormány képviselői bölcsen megkerülték, miért most és éppen ez a két tervezet került az asztalra. Érveiket a javaslat exozéjában foglalták össze, majd a népszavazást követően ez az önmegtartóztatás megszűnt. A kormányfő így értékelte: „2004. decemberében a választás is jö-

* Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Karának docense, továbbá az MTA Nemzeti-és Etnikai Kisebbségkutató Intézete tudományos főmunkatársa, 1991 óta tagja a nemzetközi migrációs kutató csoportnak, eddig mintegy 120 publikációja, könyve, tanulmánya, tankönyve jelent meg, magyar és angol nyelven, ide értve az általa szerkesztett köteteket is. Főbb kutatási területe az állampolgársági, kisebbségi, menedékjogi kérdések és a migrációs politika, valamint az európai közösségi jog e tárgyakkal összefüggő szabályozási és intézményrendszere.

1 Tóth Judit: A diaszpóra jogállása a Magyar Köztársaság jogrendjében. Magyar Kisebbség, 1999/2-3:71-92.

2 Forrás: www.mkogy.hu/internet/plsql/ogy_naplo tartalmazza a vita teljes anyagát.

3 H/12727.számú országgyűlési határozati javaslat a határon túli magyarok nemzetpolgárságáról és a „Szülőföld” programcsomag létrehozásáról. 2004.november (részlet a határozat preambulumból)

4 T/12725.számú törvényjavaslat a Szülőföld Alapról. 2004. november

5 Tóth Judit: A határon kívül élő magyarokért való felelősség egyes alkotmányjogi összefüggéseiről. In: Schengen (A magyar-magyar kapcsolatok az uniós vízumrendszer árnyékában). Szerk: Tóth Judit. Kisebbségkutatás könyvek. Lucidus Kiadó, Budapest, 2000. 123-173.old.; Tóth Judit: Státuszjogok. Kisebbségkutatás Könyvek, Lucidus Kiadó, Budapest, 2004. 1-328.

vőről és a múlttól szolt. [...] a magyar polgárok azt mondták, hogy nem visszafelé, hanem előre. Azt mondták: nem akarunk, és nem leszünk hajlandók támogatni olyan politikát, amely nem gyermekeink jövőjéről, hanem nagyapáink sérelméről szól.[...] Magyarország jövője a közös Európában, nem pedig a bezárkózó Kárpát-medencében van.”⁶

Az ellenzék szerint „ha nem lenne december 5-én népszavazás, ma önök nem vizionálnának nemzetpolgárokról, és álmodunk sem gondoltak volna semmiféle Szülőföld Alapra”, mivel az a kormányprogramban sem szerepel. Ezért „elkapkodott, rögtönzészzerű törvényjavaslat” született, amely „figyelemelterelő [...] mézesmadzag”.⁷ Tehát mindezért „pótcselekvés”, „ellenreakció”,⁸ esetleg „megkésett és egyfajta elterelő hadműveletként” értékelhető, „hiszen valamit ki kellett találni a népszavazás nemre buzdítása közepette a tisztességes baloldali polgárok lelkiismereti dilemmájának a feloldása érdekében”.⁹ A rossz lelkiismeret dolgozott egy másik képviselő szerint a kormányban, és ez magyarítja, hogy „a magyar kormány az elmúlt hónapban megdöntötte az egy hónapra jutó nemzetpolitikai kezdeményezések rekordját”, amelynek révén megmutatkozhatott az új szociáldemokrata nemzetfelfogás, amely nem más, mint „az eddigi nemzetpolitikai alapelveknek a karikatúrája”.¹⁰

A kormánypárti honatyák elsősorban arra utaltak, hogy „nemzeti alapkérdéseink legfontosabbikában a nemzet jó része sajnos megosztott”,¹¹ ezért bár „úgy tűnik, hogy a harc ideje jött el”, mégis a szolgált ügyre kell összpontosítani: „tudunk-e azzal a történelmi lehetőséggel élni, amit számunkra az európai politikai integráció és fejlődés jelent”.¹² Ugyanis a magyar-magyar gazdasági közmegegyezés elősegítése a nagy feladat, tisztázva, hogy „mihez kezdünk azokkal a gigantikus európai erőforrásokkal, amelyek számunkra most rendelkezésre állnak, a határon tú-

li magyarságra mikor terjesztjük ki ezeket”, az EU romániai bővítésével „gazdasági esélyeinket tényleg kiterjesszük azokra területekre, ahol úgymond magyar testvéreink élnek”.¹³ A koalíció kisebbik pártja egyetértett azzal, hogy a népszavazás kényszeríthette ki a jogalkotói lépést, de a szabályozás mögötti koncepció már évek óta változatlan, nevezetesen a szülőföldön boldogulás, továbbá az a remény, hogy „az Európai Unió bővülése fog megoldást hozni a fájó sebekre”. Ugyanakkor bevallotta a felszólaló: „Szegény, határon túli magyarok azt gondolják, hogy ez a vita róluk szól, akár a mai vita, akár a népszavazás vitája. Sajnos tévedtek. Ez a vita [...] a magyar politikáról szól, arról szól, hogy ki gyúri le a másikat.”¹⁴ Ebben az összefüggésben, a vitában egy „füllentésözönnel állunk szemben” a liberálisok szerint, míg az ellenzék somnás véleménye: a nemzetpolitikai vitadélután folytatása és időzítése propagandisztikus, és nem más, mint „színes és lelkesült magyarságverseny”.¹⁵

A kormányzati javaslatok

A benyújtott két javaslat úgy viszonyul egymáshoz, mint a rész és az egész: a nemzet békés újraegyesítésének és boldogulásának biztosítása az általános cél, amelynek egyik speciális eszköze a Szülőföld Alapban, egy alapvetően közöségépítő támogatási rendszerben öltene testet. A nemzetpolgárság ennek az újraegyesítésnek a másik speciális, ám döntően egyéni szintű intézménye lenne. Az általános célt szolgáló tervre és a sajátos eszközök kimunkálására kevés volt az idő, így annak további kidolgozását a Kormányra hárítja a határozat, amely csak és annyiban tárná azt a parlament elé, amennyiben törvényhozási tárgyakban kell az Országgyűléshez fordulnia, egyebekben megalkotja majd a szükséges rendeleteket, intézkedéseket. A pénzügyi alapról szóló törvényjavaslat ennél konkrétabb

6 Országgyűlési Napló, Napirend előtti felszólalás, 2004. december 20.

7 Nagy Gábor Tanás (FIDESZ-MPP) felszólalása, 2004. december 14.

8 Hargitai János (FIDESZ-MPP), a költségvetési és pénzügyi bizottság kisebbségi véleményének ismertetője

9 Gruber Attila, a külügyi bizottság kisebbségi véleményének ismertetője

10 Németh Zsolt (FIDESZ-MPP) felszólalása

11 Kozma József, a külügyi bizottság előadójaként

12 Kocsi László (MSZP)

13 Szanyi Tibor gazdasági és közlekedési minisztériumi államtitkár felszólalása

14 Eörsi Máttyás (SZDSZ) vezérszónoka

15 Csapody Miklós (MDF) vezérszónoka

volt, és e javaslat mindössze három ponton módosult az elfogadásakor.

A nagy tervből a következő elemek kerültek napvilágra a két javaslatban, valamint a kormány szándékát közvetítő Indoklásban és az igazságügyi miniszteri exozében:

– A nemzetet a határokon belül és kívül kell egyesíteni, az Alkotmány 6.§ (3) bekezdése szerinti állami felelősség jegyében. Ennek az egyesítésnek az alapja a *kulturnemzet* fogalma: a tagokat „összekötik a közösen megélt történelem, a nemzeti hagyományok, a magyar nyelv és a kultúra”. Ez a közös minimum, bár a nemzetpolgárok ennél aktívabbak.

– Az újraegyesítésre történelmi esélyt az *európai uniós csatlakozás* nyújt, amely egyben hozzájárul a „történelmi sebek begyógyításához”. Ez nem csak a *kulturális örökség* továbbvitelét, de a *térséget gazdaságilag dinamizáló fejlesztési programot* foglal magában. Az Indoklás szerint ez hitelprogramot, vállalkozásfejlesztést, beruházást, munkahelyek teremtését, település-és vidékfejlesztést jelent. Az exozét mondó miniszter szerint az a körülmény, hogy „Európában jó ütemben halad a szigorú nemzetállami keretek oldása,” elősegíti az államhatárok légiesítését, a regionális fejlődést, miközben a kisebbségi jogok is bekerültek az Európai Unió dokumentumai közé. Ez a „kultúra legyőzi az államhatárokat az integrációban-elv” nem nagyon fér össze azzal, hogy élnek a nemzethez tartozók a világ más, szintén változóban lévő részein is. Noha jelzi a miniszter, hogy a nyugat-európai és a tengerentúli diaszpóra tagjainak „jelentős része soha nem is rendelkezett magyar állampolgársággal, mert erdélyi, vajdasági, felvidéki vagy más születésű”, így nyelvi, kulturális, esetleg rokoni kapcsolataik vannak Magyarországon – mégsem kell őket a nagy nemzetegyesítő programba bevonnani. Mivel ők nem érintettek az EU bővítésben, a nemzetállami keretek feloldásában, így hátrányok sem érik őket valamilyen jóból kimaradás miatt? A válasz ennél egyszerűbb: *ők nem tudják elnépteleníteni a szülőföldet*, mert ők már nem is élnek ott. A nemzetegyesítés programja – és a középpontjában álló nemzetpolgárság – tehát részleges, mert valójában a határon túl a magyar lélekszám és a közösségek változatlanlansága, és közben a gazdaság dinamizálása a cél a *Kárpát-medencében* élő összes magyar számára. Ezt a célt jól keretezi az európai integrációs kontextusba helyezés.

– Az újraegyesített nemzet (a szomszédból jött), magyarságukat megvalló, önként vállaló tagjai a *nemzetpolgárok*. Ehhez az állam biztosítja „a magyarság megőrzését szolgáló különböző kedvezmények igénybevételét, az anyaországgal való akadálytalan kapcsolattartást”, azaz „a nyelvi, kulturális és rokoni kapcsolatok fenntartásának minél szabadabb gyakorlását”. Ugyanis a nemzetpolgárok „a magyar nyelvet és kultúrát, a nemzeti hagyományokat ápoló személyek”. A nemzetpolgárságot a miniszter köteleknek nevezi, amely „*jól megfér az állampolgársági kötelekkel*”. Nincs szó tehát magyar állampolgárságról, hanem egy új, párhuzamos vagy kiegészítő viszonyról.

– A (szomszédos országbeli) *szülőföldön boldogulást* egy önálló pénzügyi alap létrehozásával biztosítanak, a társadalmi adakozásból, (az „össz nemzeti szolidaritásból”), a költségvetésből és az Unióból származó források kombinációjával. Ez „bizonyos párhuzamosságok mellett *többletforrást és eltérő módszert* jelent az eddig alkalmazott támogatások helyett” – miként a miniszter rámutatott. Másrészt, a Magyarországra való „szabad és akadálytalan beutazás” és persze hazatérés révén lehet biztosítani, amelyet megfelelő jogszabályokkal kell majd rendezni. Ez az Indoklás szerint speciális úti okmány bevezetését jelenti. A boldogulás egyéni és közösségi szinten is értendő, az utóbbi inkább fejlesztési, vállalkozási jellegű támogatásokat, önkormányzati együttműködést, míg az emberek számára kulturális, szociális szolgáltatásokat és utazási lehetőséget feltételez. Azzal, hogy az anyagi gyarapodás lehet mindennek a bázisa.

A parlamenti vita

Az országgyűlési határozat és a törvényjavaslat *általános vitája* összevontan folyt, és ez meglehetősen szokatlan. Nem célszerű elveket, politikai kérdéseket – a nemzetegyesítés, a nemzetpolgárság igen általános jellegű ügyét – együtt tárgyalni részletkérdésekkel, a támogatási rendszert kiegészítő szabályozással. Nem is sikerült érdemben javítani a törvény pontatlanul megfogalmazott szövegét, és a határozatból sem lett semmi. Így elsősorban a *vitakozó parlamenti funkciót töltötték be*, mintsem a dolgozó parlamentét.

A felszólalások a következő főbb tárgykörökre oszthatók fel:

– *A nemzetegyesítés módszerei, eszközei.* Furcsa módon a nemzetpolitikai alapvetésben, így a szülőföldön boldogulásban egyetértés volt a felek között, ám ennek módszereit, a támogatások címzettjeit, útját, forrásait illetően jelentős volt az eltérés. A támogatások nyilvánossága, a pályázati rendszer általánossá tétele, a rendszer átláthatósága, a források (munkahely, beruházás, infrastruktúra, intézményi) fejlesztési célú felhasználása, valamint a források „társadalmisítása” – így a költségvetésen túl, a magánadományok, a személyi jövedelemadó egy százalékának a Szülőföld Alapba csorgatása, ezzel az önkéntesség és a társadalmi szolidaritás erősítése – volt a kormányzati oldal megközelítésének a lényege. Mindezt az integráció előrehaladásának mintegy szükségszerű követelményeként fogalmazták meg, programcsomagban, projektekben gondolkozva, felváltva vagy gyengítve az alanyi jogú támogatásokat, mert ez illeszkedik „szomszédaink európai és transzatlanti integráció különböző fokán álló, de az együttműködés iránti elkötelezettségéhez”.¹⁶ Az ellenzék azt feszegette, vajon valóban új források bevonásáról lesz szó – ahogy a miniszteri expozé ígérte, egymilliárd forintot téve kezdésként a Szülőföld Alapba –, vagy csupán meglévő támogatok átkereszteléséről? Azaz „ami már megvan a költségvetésben itt-ott szétszórva, azt a kormány egybesöpri, elnevezi Szülőföld Alapnak, ráülteti a tanácsot, és úgy tesz, mintha többet adna?”¹⁷ Másrészt felmerült a támogatások hosszú távon tervezhetősége, az országok szerinti differenciálás igénye, attól függően, hogy az uniós tagságtól milyen távolságra vannak, továbbá a szociális felzárkózás támogatása.

– *A kormány újabb hatalmi térnyerése kontra nemzeti ügy.* A törvényjavaslat szerint a kormány igen sokféle rendeletet alkotva és saját irányítása alatt működtetné az új támogatási rendszert. Ezzel mintegy kisajátítaná az egész nemzetegyesítő (és modernizációs) folyamatot, hatalmi mohóságát is kielégítve. „Mi az, ami itt a működtetés kapcsán a mi felfogásunk szerint izléstelen? Ha itt valami nemzeti ügyről van szó,

akkor hogy lehet, hogy csak a kormány lesz szereplője ennek az egésznek?”¹⁸ E centralizáció, túlhatalom ellenében vetették fel, hogy a támogatásokat véleményező, stratégiát kialakító testület (Tanács) tagjait, elnökét a köztársasági elnök, a MÁÉRT nevezze ki, netán az MTA és a határon túli szervezetek jelöljenek, a működésről számoljon be az Országgyűlésnek, és a testületi tagok megbízatása ne kötődjön a kormányéhoz. Egyfajta hatáskör-megosztásra tettek különböző javaslatokat, és az elfogadott törvénybe a parlamenti beszámolás kötelezettsége került be.¹⁹ Ez azonban inkább nyilvánossági, mint valódi ellenőrzési kritérium lett. Továbbá hiányolták a határon túli szervezetek a „róluk és velük” elvének az érvényesítését az Alap működtetésében ebben a nemzeti ügyben.

– *Az egyén vagy a közösség támogatása?* Az európai integráció összefüggéseiből kiindulva a javaslattevők az EU regionális, határ menti együttműködésére figyelnek, így kerülnek be az önkormányzatok és a gazdasági társaságok is a támogatásra jogosultak sorába. Másfelől az integrációra felkészülés is ugyanezen, nem egyéni, hanem közösségi támogatást indokol. Ugyanis „*a magyarság mint európai nemzet erősítése a cél*, hiszen a jövő Európája kevésbé az erős államok, sokkal inkább az erős identitású, felkészült, aktív és együttműködő nemzetek Európája. Kiemelkedően fontosak a *nemzet saját intézményei*, az iskolák, a kórházak, a színházak, az önkormányzatok határon belül és határon túl”.²⁰ Az ellenzék szerint azonban ez szemforgatás, tervezés nélkül pénzfelhasználás, a korrupció melegágya lesz, „most már arról szól a vita, *hogyan nyúljuk le az európai uniós büdzsét, hogyan lehet felelősség helyett európai uniós pénzek után matatni.* [...] Azt a felelősséget, amit a népszavazás, a szülőföld program rak ránk, ne próbáljuk európai uniós pénzforrások felhasználásával megspékelni!”²¹

– *A határon túliak akarata.* A szomszédos országokban élő és a nyugati magyarság képviselői gesztusként öt-öt percben felszólalhattak, és közös mondanivalójuk volt, hogy a nemzetpolgár-

16 Kozma József a külügyi bizottság előadója felszólalása

17 Csapody Miklós (MDF) felszólalása

18 Hargitai János (FIDESZ-MPP) felszólalása

19 10.§ (5) A miniszter szükség szerint, de legalább évente egyszer, április 30-ig tájékoztatja a Kormányt, a Kormány május 31-ig beszámol az Országgyűlésnek az Alap előző évi tevékenységéről és működéséről, valamint e törvény alkalmazásának tapasztalatairól. A beszámolót honlapon nyilvánosságra kell hozni.

20 Szűcs Erika (MSZP) felszólalása

21 Gruber Attila (FIDESZ-MPP) felszólalása

ság tartalmi bizonytalanságai, annak ismeretlensége helyett, a magyar állampolgárság megadását szorgalmazták, magyarországi átköltözés nélkül, hiszen „erkölcsi okok miatt úgy gondolják, hogy nekik jár az állampolgárság”,²² noha „mi nyíltan elmondtuk a dilemmáinkat a kettős állampolgársággal kapcsolatban az elmúlt hónapokban”.²³ Ugyanakkor az uniós csatlakozás támogatását, a gazdaságfejlesztést felgyorsító állami támogatást is kértek. A nyugati magyarság az identitás megőrzéséhez legalább a gesztus értékű állami támogatási igényét fogalmazta meg, „nagyon megkérném a miniszter urat, hogy valamilyen formában, ha csak szimbolikusan is, egy kis támogatással járuljon hozzá ahhoz, hogy mi a jövőben is saját erőnket megfeszítve, továbbra is tudjuk tartani nyelvünket, magyar kultúránkat, magyarságunkat”.²⁴ Ez tehát a Szülőföld Alap hatályának kiterjesztését jelentené. A környező országok magyar közösségének képviselői politikai támogatást kértek *autonómia törekvéseikhez* – amivel a magyar állampolgárság megszerzése aligha illeszthető össze. Másfelől jelezték, hogy olyan jogszabályokat készítsenek, amelynek alapján *nem kezelik idegenként*, mivel „az erdélyi magyar nem akar itt idegen magyar lenni”,²⁵ illetve *ne kezeljék őket pusztán jövőkép nélkülivé váló kisebbségként*, hanem perspektívával rendelkező nemzetrészként, mivel „a Magyar Köztársaság sohasem, semmilyen körülmények között nem szabadulhat meg a kisebbségeinek nevezett magyar nemzetrészek iránti felelősségétől”.²⁶ Továbbá *akadálymentes kapcsolattartásról* kellene gondoskodni az összes magyarok lakta országba, azaz a kisebbségek egymást is zavartalanul meglátogathassák. Mivel a kisebbségként élő magyaroknak biztonságérzetre van szükségük, ehhez minden olyan intézkedést meg kell tenni, amely a *kisebbségi létből eredő hátrányukat ellensúlyozza*. A meglévő támogatási rendszer erősítését, kiterjesztését és a döntéshozatalba való bevonásukat kérték. Végül a kisebbségek megmaradása érdekében a

külkapcsolatok megfelelő alakítását és a diplomáciai lépések megtételét indítványozták.

– *A nemzetpolgárság tartalmi elemei*. A kormányoldal és az ellenzék szóváltásából kibontakozott, hogy ez *sajátos viszony a nemzet és az egyén között*, amelynek alapja a vérség, a leszármazás, a kultúra, így sokkal inkább *szellemi*, mintsem pénzalapú vagy anyagi szubsztancia. Nem azonos az állampolgársággal, és a boldogulás anyagi gyarapodásként értelmezésében a gazdasági térnyerés eszköze inkább, azaz „gazdasági erő áramoltatása”.²⁷ Ugyanakkor az állam és az egyén közötti *szolidaritás és felelősségvállalás ötvözete*. Nem igazán törvényi jogállás, mert a *szabályozására jórészt a kormány kapna felhatalmazást*, esetleg csak azt, hogy „foglal kozzon a kormány a kérdéskörrel, mit jelenthet a nemzetpolgárság”, például „egyfajta jogosítványkör a határon kívüli nemzet tagjainak”²⁸, de az biztos, hogy nem azonos a státustörvényben foglalt támogatásokra jogosultságokkal. Inkább *lehetőség az útlevele vagy utazási okmányra, vízumkedvezményre*, továbbá majd ahhoz, hogy a magyarok lakta államokba meglátogathassák egymást a magyarok, ott szabadon tartózkodhassanak, munkát vállalhassanak (ez még az uniós polgárság birtokában is korlátozott egy ideig). Összességében tehát „a nemzetpolgárság intézménye és a szülőföldcsomag egy *jövőbe tekintő lehetőség*, amely vállalása a szétszakított nemzet újraegyesítésének, ugyanakkor vállalása *egy új nemzetpolitikának*, egy új magyar jövőképeknek.”²⁹

– *Mi lenne az alternatíva*. Az ellenzék és a liberálisok több ötletet is megfogalmaztak, hogy a nemzetpolgárság helyett – illetőleg a magyar állampolgárság és/vagy a magyarok autonómiájának megadása helyett – milyen módon lehetne kimászni a csapdahelyzetből. A *honosítási szabályokat* kell további kedvezménnyel kiegészíteni, sőt lehetőséget adni az átköltözés nélküli megszerzésére. A másik megoldás, ha az állampolgárság és a nemzetpolgárság *egyenjogú* lenne. Az európai közösségi szabályok alkalmazása és a ha-

22 Juhász Sándor, a Magyar Egyesületek Szövetségének elnöke felszólalása

23 Markó Béla, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség elnöke felszólalása

24 Radda István, a Nyugat-európai Országos Magyar Szervezetek Szövetségének főtítkára felszólalása

25 Markó Béla, az RMDSZ elnöke felszólalása

26 Kasza József, a Vajdasági Magyar Szövetség elnöke felszólalása

27 Balogh József (MSZP) felszólalása

28 Kóródi Mária (SZDSZ) felszólalása

29 Szűcs Erika (MSZP) felszólalása

tárok lebontása korlátokat jelent, és a magyarsághoz tartozás egy dokumentummal nem oldható meg, „mert az, hogy valaki milyen nemzethez tartozik, ez az ember szívében lakozik”.³⁰ Ezért a szerb és az ukrán oldalon élőkre kellene összpontosítani. Valamilyen európai útlevél kialakítása és a vízumkiadás liberalizálása oldhatja fel a nehézségeket, esetleg a költségvetésből a határon túli magyarok támogatására fordítandó kiadások rögzített százaléka jelentené az igazi garanciát. Valódi, kidolgozott rendszert senki sem mutatott be a vitában, csak ötleteket, ide értve az önmagában üdvöztetőnek minősített állampolgárság megadását és a megnövelt támogatást, mert „a kettő együtt már egy egésznek alkot, és a kettő együtt már tényleg a nemzetstratégia része lehet. [...] szabad választás lehetősége legyen, és ne anyagi kényszer, hogy valakinek el kell hagynia a szülőföldjét.”³¹ Az ellenzéki oldalon, a referendum igenjében bízva, arra hivatkozva, de a tartalmilag attól függetlenül képzelték el a szabályozást, azaz két lépésben: átmenetileg és tartósan. Ezért „mindegy, hogy hogyan hívjuk, hívhatjuk akár nemzetpolgárságnak is, ha önöknek ez nagyon fontos, de ezt követően, [...] meg kell találnunk a megoldást az előttünk fekvő problémára.”³²

– Az előzetes egyeztetés hiányosságai. Az ellenzék és a határon túli magyar szervezetek képviselői egyaránt felvetették, hogy előzetesen nem kérdezték meg a véleményüket, nem volt érdemi, kellő időt biztosító egyeztetés a javaslatok benyújtása előtt. A jogszabályok szövegét legfeljebb a parlamenti ajtóban nyomták a kezükbe. Ez arra utalt, hogy pártpolitikai ügyet csináltak a nemzetpolitikából, és nem veszik komolyan a magyar-magyar párbeszéd intézményeit. Ezért is javasolták, hogy „ne zárjuk le az általános vitát, térhessünk vissza arra, hogy akár a konzultációk után további és a december 5-ei népszavazást követő eredmény után, további módosító javaslatokat fűzhessünk majd az önök által beterjesztett törvényjavaslathoz, illetve országgyűlési határozati javaslathoz”.³³ Ezt elfogadva, december 6-án újra megnyitották a törvényjavaslat általános vitáját – feleslegesen, hiszen az ellenzék végül elutasította a zárószavazáson az

egésznek. Mivel nem került sor a Határon Túli Magyar Szervezetek Fóruma képviselőivel az ígért egyeztetésre, a MÁÉRT tagszervezetei nem tehettek észrevételeket, továbbá „a módosító javaslatokat a kormányzat nem vette figyelembe, ezért nyugodtan fogalmazhatunk úgy, hogy a Szülőföld Alapról szóló előterjesztés szemfényvesztés: nem szolgálja érdemben a határon túli magyaroknak a szülőföldön maradását, [...] ezért azt támogatni nem tudjuk, noha a pozitív kezdeményezéseket, az előremutató kezdeményezéseket a jövőben is támogatni fogjuk”.³⁴

– Az államháztartási szabályok közé illeszkedés. A vitában szemére hányták a kormánynak, hogy a benyújtott törvényjavaslat szerint a pénzalap pontos céljait, rész céljait rendeletben akarja szabályozni, amely ellentétes az államháztartási törvénnyel, akárcsak a (határon túli) vállalkozási tevékenységek költségvetési támogatása. Rámutattak arra is, hogy a 2005. évi költségvetési számsorból hiányzik a Szülőföld Alap összege, tehát kétséges, lesz-e valóban rá fedezet, esetleg csak átcsoportosításról van szó. A pénzügyi államtitkár válaszából kiderült, hogy még november utolsó napján döntött arról az Országgyűlés, hogy egymilliárd forintot az Alap rendelkezésére bocsát. A törvény szövegéből végül kimaradt a kormány további szabályozási felhatalmazása, a vállalkozásokat meg úgyis pályázati alapon, szerződéssel támogatják, azaz minden jogszerű lesz. Felvetődött, hogy miért nem egyetlen sorba rendezik össze, vagy a költségvetési kiadások fix százalékában határozzák meg, törvényi garanciaként a határon túli magyaroknak nyújtandó támogatásokat.³⁵ Az államtitkár szerint „ez az alap nyitott, ehhez bárki, akár szervezet, akár magánszemély az adományaival támogatást nyújthat.” Másfelől „a jelenlegi gyakorlat szerint a költségvetési törvényben a szakmai igények és a döntési mechanizmusok elvárásainak megfelelően, több fejezetben és meglehetősen sok jogcímen található a határon túli magyarok támogatási előirányzatai. [...] azzal egyet lehet érteni, hogy a támogatások és a költségvetés főösszegének összehasonlítása, arányainak alakulása legyen elemzés tárgya, és ezt a támogatáspolitikára hosszabb távú tervezésének egyik mutatója-

30 Eörsi Máttyás (SZDSZ) felszólalása

31 Herényi Károly (MDF) felszólalása

32 Németh Zsolt (FIDESZ-MPP) felszólalása

33 Nagy Gábor Tamás (FIDESZ-MPP) felszólalása

34 Németh Zsolt (FIDESZ-MPP) felszólalása

35 Ezt interpellációjában is megkérdezte Csapody Miklós (MDF) 2004. december 6-án.

ként kezeljük”.³⁶ Egyébként a költségvetésből a határon túli magyaroknak adandó támogatási összeg 2005-ben 25 százalékkal növekszik az előző évihez képest, és ehhez járul még az alap. Ez messzire vezető kérdést érint: a fix támogatási arány a pénzosztó elitnek, kormánynak és kurátoroknak látszólag kisebb szerepet hagy meg, ugyanakkor növeli a klientúra biztonságérzetét. Ennél sokkal fontosabb lett volna, de ezt senki sem feszegette: vajon miként lehet mérni és nyomon követni a támogatások hasznosulását, hatékonyságát.

Az elfogadott törvény

A 2005. március közepén életbe lépő törvény meglehetősen rövid, mindössze 12 cikkből áll. Lényegét leginkább akkor érthetjük meg, ha összehasonlítjuk a státustörvénnyel.

Az igazolványos magyarok a Horvát Köztársaságban, Romániában, Szerbia és Montenegróban, a Szlovák Köztársaságban, a Szlovén Köztársaságban vagy Ukrajnában lakóhellyel rendelkező, nem magyar állampolgárságú, magát magyar nemzetiségűnek valló személyek közül kerülhetnek ki. Továbbá, ha nemzetközi szerződés másként nem rendelkezik, a velük együtt élő házastárs és közös háztartásukban nevelt kiskorú gyermek tartozhat még ide, akkor is, ha magát nem vallja magyar nemzetiségűnek. Ugyanakkor a törvény alapján meghatározott célból határon túl működő (nem meghatározott jogállású) szervezetek is támogathatóak, ám kizárólag pályázati úton, továbbá oktatási támogatás szülői, pedagógusi szervezetek révén is nyújtható.

A Szülőföld Alapból ezzel szemben támogatható valamennyi hét szomszédos országban „életvitelszerűen tartózkodó, magát magyarnak valló természetes személy, vagy az Alap céljait a támogatásból tevékenyen elősegítő más személy”. Ez tehát *nem az állampolgársággal és a családi kötelek meglétével operál*, hanem az etnikai nyilatkozaton túl a kötődést, vagy az Alap fő célját, azaz a szülőföldön való egyéni és közösségi boldogulást aktívan elősegítő bármilyen állampolgárságú, etnikumhoz tartozó, tehát pusztán *szimpatizáns magyar* támogatását tesz lehetővé. Újabb jelentős eltérés, hogy *a hét szomszéd ország vagy Magyarország bármely önkormányzata* (települési/területi/kisebbségi/szakmai), önkormányzatok társu-

lása, szövetsége is támogatásban részesülhet. Végül további sajátosság, hogy *a politikai pártokhoz nem kötődő, pártpolitikai tevékenységet nem végző bármely (gazdálkodó, vállalkozói, civil) szervezet* támogatható, ha székhelye a hét szomszédos országban van. Ez a pártpolitikai absztinencia kitétel feltehetőleg a hazai közhasznú szervezeti törvényből vétetett, és a szomszédok megnyugtatására is nagyban alkalmas. Az Alap így három rétegű jogosultsági kört határozott meg: magánszemélyek, önkormányzatok, politikailag (és közhatalmi szempontból érintetlen) szervezetek. Ugyanakkor a jogosultság másik meghatározó eleme a *támogatási cél kötöttsége*, amely a magánszemélyek szintjén első pillantásra igen komoly zavart okozhat a két törvény hasonlósága miatt, míg ki nem derül, hogy az Alapból *nyilvános pályázat* útján lehet csak támogatást kapni, amely magánszemélyek esetében nem életszerű. Nincs tehát az új törvényben az egyén szintjén alanyi jogokról szó, csak zavaros elosztási rendről pénzelosztó kollégiumok és egy irányító Tanács révén. Noha a támogatás az új törvényben nem kötődik igazolványhoz, azaz elvileg az arra nem jogosultak segítségét biztosíthatná, a megfogalmazás miatt az *elosztó rendszer megketőzéséről* van szó az igazolványos, már támogatást élvezők és az azt eddig nem szerettek körében. A nem-egyéni támogatási szinten a két törvény összeillesztése jobban sikerült, hiszen a kedvezmény törvényben a közösségi támogatás az idegen test, míg a Szülőföld Alap törvényben az egyéni szintű boldogulásbeli segítség. Határozottan új elem a határ menti, intézmény és főleg településközi együttműködés, valamint a kis-és középvállalkozói szektor erősítése, azaz *közelebről meg nem határozott mértékű fejlesztési célkitűzés*, összhangban az Európai Unió földrajzi kiterjesztésével és (szomszédosági, külkapcsolati, civilizatórius, jóléti) politikájával, eszközeivel.

Az alábbi táblázatból kitűnik, hogy melyek a közös, az átfedő és az egymást kiegészíthető pontok a két törvény között.

A két támogatási rendszer annyiban közös, hogy *nem kívánja támogatni a távolabb élő magyarokat*, azaz fenntartja a státustörvénnyel megfogalmazott megkülönböztetést a támogatásra jogosult, identitásában megerősítésre és rászorulnak tekintett magyarokat az arra nem jogosult, talán nem is eléggé magyaroktól. Tartalmilag ezt fejezi ki, hogy

36 Katona Tamás államtitkár válasza az interpellációra

Egyéni szinten megjelenő (közvetlen támogatás/jog)	
<i>Státus törvény alapján</i> ³⁷	<i>Szülőföld Alapból</i>
Igazolványhoz való jog, kérelemre, illetékmentesen, ha az igénylő tud magyarul, vagy a lakóhelye szerinti állam magát magyar nemzetiségűnek valló személyként tartja nyilván, vagy területén működő, magyar nemzetiségű személyeket tömörítő szervezet nyilvántartott tagja, vagy területén működő egyház nyilvántartásában magyar nemzetiségűként tartják számon, és nem áll beutazási és tartózkodási tilalom, kiutasítás hatálya alatt. Hozzá tartozói igazolvány feltétele a családfő jogosultsága, családi kapcsolatok igazolása, és nemzetközi szerződés nem zárja ki, az igazolványban a név-és település megnevezése a magyar nyelv szabályainak megfelelően	
Állandó lakóhelyén kulturális és oktatási célú támogatásban részesülhet (a magyar oktatás és kultúra ápolását céljának tekintő társadalmi szervezet közreműködésével, alap- és középfokú oktatási intézményben magyar nyelven vagy a magyar kultúra tárgyában tanulmányokat folytató kiskorúak nevelési, oktatási, valamint tankönyv és taneszköz támogatása, a felsőoktatásban tanulók hallgatói támogatása)	Életvitelszerűen a szomszédos államban tartózkodó magán-személy nevelésére, oktatására, képzésére szolgáló támogatás, tankönyv és taneszköz támogatás, felsőoktatási ösztöndíj, hallgatói támogatás, kiskorúak nevelési, oktatási, valamint tankönyv és taneszköz támogatása,
M-on a közművelődési intézmények használatának joga és ezen intézmények szolgáltatásai (pl. állami fenntartású nyilvános könyvtár szolgáltatásainak igénybevétele ingyenesen, az alapszolgáltatások körében)	Életvitelszerűen a szomszédos államban tartózkodó magán-személy számára a magyar kultúra és tudomány fejlesztésével, megőrzésével, gyarapításával, megismerhetővé tételével kapcsolatos támogatás
M-on a műemléki értékek és a rájuk vonatkozó dokumentumok hozzáférése	
M-on a védett személyes adatot tartalmazó levéltári anyagok tudományos célból történő kutatása, ha állandó lakóhelye szerinti állam részese az adatvédelmi egyezményeknek	
M-on állami fenntartású muzeális és közművelődési intézmények szolgáltatásainak kedvezményes (esetenként ingyenes) igénybevétele	
M-on a belföldi helyi és helyközi menetrend szerinti tömegközlekedési eszközön – vasúti utazás esetén annak 2. kocsiosztályán – utazási kedvezmények, életkor és jogviszony alapján ingyenesen is	Életvitelszerűen a szomszédos államban tartózkodó magán-személy szociális jellegű (rászorultsági alapú) támogatása
M-on állami ösztöndíjak odaítélésének a lehetősége	
M-on felsőoktatási intézményeiben külön jogszabály szerint jogosult magyar nyelven egyetemi, főiskolai szintű alapképzésben, kiegészítő/részképzésben, doktori/mesterképzésben, továbbképzésben, akkreditált iskolai rendszerű felsőfokú szakképzésben részt venni, éves kvóta alapján hallgatói normatíva és egészségügyi hozzájárulást, ösztöndíjat az állam biztosítja, egyébként térítéses	
M-on állami kitüntetésekben, illetőleg a miniszterek által alapított kitüntető címekben, díjakban, oklevelekben részesülés lehetősége	
M-on az említett alap-, közép- és felsőfokú oktatási intézményben tanulmányokat folytató kiskorúak vagy hallgatók diákkezdvezményekre jogosultak (diákigazolvány)	
Állandó lakóhelyén alap- és középfokú oktatási intézményben tanító pedagógus az oktatási miniszter által meghatározott éves keretszám terhére jogosult magyarországi rendszeres továbbképzésben részt venni, kedvezményeket kapni ehhez (szállásköltségének megtérítése, az útiköltségének megtérítése, beiratkozási költségeihez hozzájárulás)	

37 A 2003. évben módosított 2001. évi LXII. törvény, 318/2001. (XII. 29.) Korm. rendelet, 319/2001. (XII. 29.) Korm. rendelet, 206/2003. (XII. 10.) Korm. rendelet, 31/2004. (II. 28.) Korm. rendelet, 287/1997. (XII. 29.) Korm. rendelet, 49/2001. (XII. 29.) BM-KüM együttes rendelet, 47/2001. (XII. 29.) OM rendelet, 18/2003. (XII. 10.) NKÖM rendelet (a táblázatban a hatályos szabályokat vettük figyelembe)

Egyéni szinten csak közvetett támogatás (állami tevékenység vagy közösségfejlesztés)	
<i>Státus törvény alapján</i>	<i>Szülőföld Alapból</i>
Az állam támogatja az akkreditált magyar felsőoktatási intézmények tagozatának a szomszédos államokba történő kihe-lyezését, szervezését és működését pályázatással	Közüoktatási, felsőoktatási, tudományos intézmény, kulturális, tömegtájékoztatósi, egyházi, szociális, egészségügyi szervezet, önkormányzat alaptevékenységének megfelelő közfeladat ellátásának támogatása, EU csatlakozással kapcsolatos felkészülésük támogatása (oktatás, ismeretterjesztés, képzés) pályázati úton
Szülőföldön oktatási támogatás pedagógusi, szülői szövetség útján	
Közszolgálati hírközlő szervek rendszeresen gondoskodnak a határon túli magyarokról szóló információk összegyűjtéséről és továbbításáról, valamint a határon túli magyarok számára a Magyarországról és a magyarságról szóló információk eljuttatásáról, közszolgálati tv-műsor költségvetési támogatása	
A szomszédos államokban működő szervezetek (elsődlegesen hagyományörző, kulturális, felsőoktatási, vendégutazók fogadására szolgáló, műemlékvédelmi célú) támogatása pályázati úton	
	Vállalkozások (akár jogi személyek, akár nem) tevékenységének fejlesztése, főként kis-és középvállalkozások támogatása pályázati úton
	Települési önkormányzat (társulása, szövetsége) támogatása az EU által is támogatott határ menti programban, magyarországi településsel közös infrastruktúra kialakításában (pl. kis-határ forgalom feltételeinek megteremtése, környezetvédelem, kommunális célok elérése)
Költségvetési, pályázati, hatósági munkamegosztásról szóló szabályok a törvényben alig, felhatalmazással rendeleti szinten	Alap kezelője a külügyminiszter, Alap forrása nem csak a költségvetés, hanem lakossági adomány, személyi jövedelemadó felajánlott része, pályázati feltételek rendeletben

a két törvény nem rontja le az egyéb (soha nem létezett) jogszabályi kedvezményeket számukra.³⁸ Igen cinikus ez a regula. Különösen furcsa továbbá, hogy az Unió tagjává válva, sem az egyéni, sem a közösségi szintű identitás-örzést elősegítő lépéseket nem tett a kormányzat. Pedig a kulturális örökség megörzvése, további gyarapítása, a kulturális sokszínűség, a hagyományok sokféleségének tiszteletben tartását fenntartása egyben az európai közösségi szabályokban is megfogalmazott cél, sőt alapjog.³⁹

Másfelől, mindkét törvény az Alkotmány 6.§ (3) bekezdésében a határon kívül, azaz külföldön élő magyarokért való állami felelősségre hivatkozik, miközben az Alkotmány maga általános

(etnikai, kulturális) kötődésre utal, bármilyen különbségtétel nélkül. Így felmerülhet a *megkülönböztetés alkotmányosságának*, továbbá a státustörvény előkészítésekor az európai közösségi jogban az *állampolgárságon alapuló diszkriminációnak* a kérdése. Mint a státustörvényből ismert, az Ausztriában élő magyarok egyénileg nem támogathatók, ők nem lehettek igazolványos magyarok, míg közösségeik támogathatók a Szülőföld Alapból. Ez tehát elkerüli az állampolgársági alapú hátrányos bánásmódot. Ám az univerzális (etnikai, kulturális) kötődés elve alapján, az Unió területén lévő magyar közösségek intézményei miért nem támogatandók? És vajon a velünk együtt az EU-hoz csatlakozó

38 2001. évi LXII. törvény a szomszédos államokban élő magyarokról preambulumban szerepel, hogy „ a világ más részein a határon kívül élő magyar nemzetiségű személyek számára jogszabályban biztosított kedvezmények és támogatások érintése nélkül a következő törvényt alkotja” az Országgyűlés. A 2005.évi II. törvény 2.§ (2) bekezdése pedig kimondja, hogy „E törvényben foglalt támogatások nem érinti a hatályos jogszabályok által a világ bármely más részé élő, magyar állampolgársággal nem rendelkező, magyar nemzetiségű személyeknek jelenleg is biztosított kedvezményeket és támogatásokat”

39 Az Európai Alkotmányban, így az I. részben a célkitűzések között (I-3.cikkben), az Alapjogi Charta preambulumban továbbá II-82. cikkében szerepel a kulturális, vallási és nyelvi sokféleség tiszteletben tartása (Európai Unió Hivatalos Lapja, C310., 2004.12.16.)

Szlovéniában, Szlovákiában élő magyarok miért lehetnek státus-magyarok?

A válasz formálisan egyrészt azon a fél mondaton alapulhat, miszerint *a kedvezményeket az európai közösségi joggal összhangban* kell alkalmazni,⁴⁰ így ha bárki kifogást emel, majd a gyakorlatban korrigálunk. Másrészt azon, hogy van objektív és ésszerű csoportképző, megkülönböztető ismérv a szomszédos országokban élő magyarok számára a máshol élő külföldi magyarokhoz képest. Ez feltehetően az állampolgárságuk kollektív elvesztése. Ám az emigrációban élők egyéni sorsának, önhibájának vélelmezése önkényes, mert ki tudja ma már azt megállapítani, elűldözték-e őket, deportálták-e, forradalmárok, ellenállók vagy csak biztonságra, karrierre vágyók voltak-e. Nem is szólva arról, hogy mára a harmadik-negyedik generáció nőtt föl a szülőkelődök emigrációja, vagy a nagyszülők állampolgárság vesztése óta. A leszármazók közt, éppen a magyar állampolgárság továbbörökítési szabályai miatt, még kevésbé igazolható a megkülönböztetés. A kedvezménytörvény 2001-ben elfogadott szövege valójában csak a kollektív állampolgárság-vesztőkre vonatkozott,⁴¹ csak a politikai megrendelés nem engedte a szövegű jogalkalmazást. A 2003-ban elfogadott módosítás ezt korrigálta,⁴² hogy valóban a hat szomszédos országban élők igazolványos magyarok lehessenek, ha nincs törvényi kizáró ok. Az állampolgárság elvesztése helyett tehát annak hiánya akkor az objektív és ésszerű ok a megkülönböztetésre? A Csehországba kényszerrel átte-

lepítettéknek vagy éppen az állampolgárságuktól politikai okokból 1945-től megfosztottaknak sincs. A közösségek története, szerkezete, a rászorultság szociális alapjai, az asszimiláció, a nyelvvesztés magas foka? Ráadásul, az egyes országokban élők azonosként, homogén csoportként kezelése a kedvezmények szempontjából szintén aggályos,⁴³ hiszen a szomszédos országok sem azonos jellemzőkkel és igényekkel rendelkező magyarokat vagy magyar közösségeket alakítottak, szemben a jogszabályok leegyszerűsítő világgépével. Úgy tűnik, csak jogon kívüli tényezőkkel lehetne magyarzatokat keresni, addig pedig meglehetősen *önkéntes a környező országokban élő, most már egyénileg és közösségileg is támogatottak normatív kiemelése, egységes megkülönböztetése* a világon bárhol élő többi magyarhoz képest. Az egyéni támogatások (és jog) szintjén létrehozott törésvonalat, diszkriminációt kiegyensúlyozhatta volna a valóban univerzális közösségerősítő támogatásokkal, legyen szó szórványban vagy nagyobb tömbben élő magyarokról, közel vagy távol. Ezt a lehetőséget azonban a törvényhozás megint elszalasztotta, holott nem érzéketlen a történelmi sajátságokkal kapcsolatosan.⁴⁴

A vita utóélete

A törvényjavaslat és a népszavazás feletti vita burjánzásának további bizonyítéka, hogy a decemberi népszavazás eredményét látva, 13 hónapja tervezetet nyújtott be a kettős állampol-

40 2001.évi LXII. törvény 27.§ (2) bekezdése már 2001-ben ezt rögzítette, a módosítást tartalmazó 2003.évi LVII. törvény szépitette a kitéltet, közösségi vívmányokkal való összhangról szól. A 2005.évi II. törvény 2.§ (1) bekezdése általánosságban utal a nemzetközi szerződésben vállalt kötelezettségekre, és ide érthető a csatlakozási szerződésből folyó tagállami hűség is.

41 „1. § (1) A törvény hatálya arra a Horvát Köztársaságban, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban, a Romániában, a Szlovén Köztársaságban, a Szlovák Köztársaságban vagy Ukrajnában lakóhellyel rendelkező nem magyar állampolgárságú, magát magyar nemzetiségűnek valló személyre terjed ki, aki a) magyar állampolgárságát nem önkéntes lemondással vesztette el, továbbá b) nem rendelkezik állandó magyarországi tartózkodásra jogosító engedéllyel.” Elveszíteni csak azt lehet, ami megvolt, így ez igen szűk személyi körre terjedt volna ki 2001-ben, mert e generáció zöme már elhalt. Bővebben ld. Tóth Judit: Sem nemzetpolitika, sem kisebbségvédelem. Magyar Kisebbség, 2002/1: 103–112.old

42 „1. § (1) A törvény hatálya a Horvát Köztársaságban, Romániában, Szerbia és Montenegróban, a Szlovák Köztársaságban, a Szlovén Köztársaságban vagy Ukrajnában (a továbbiakban: szomszédos állam) lakóhellyel rendelkező, nem magyar állampolgárságú, magát magyar nemzetiségűnek valló személyre terjed ki.”

43 A diszkrimináció fogalmáról bőséges irodalom áll rendelkezésre. Mivel itt a szociális, kulturális jogok vonatkozása kerülhet elő, ld. Kardos Gábor: Üres kagylóhéj? A szociális jogok nemzetközi jogi védelmének egyes kérdései. Gondolat, Budapest, 2003., különösen 75–95.oldal (A diszkrimináció tilalma és az egyenlőség értelmezése: a nemzetközi jog lehetőségei)

44 Csupán két példa a törvény tárgyalásával azonos időszakból. A kárpátaljai magyar és német civil férfiak sztálini lágerekbe elhurcolásának 60.évfordulójáról megemlékezve szólt a „malenkij robotra” elhurcolt húszezer áldozatról, együttérezve a hozzátartozókkal is (127/2004.(XI.7.) OGY határozat). A délvidéki magyarokkal szemben a kollektív bűnösség elve alapján elkövetett véres cselekmények 60.évfordulójáról megemlékezve az Országgyűlés kifejezet szolidaritását az 1944 októberre és 1945 nyara közötti kínzások, elűzetés és lágerekbe zárt ártatlan áldozatokkal, a több tízezer magyar halott hozzátartozójával és a túlélőkkel. Sürgette a térség országaiban a további történelmi kutatásokat, mert „jelentős mértékben segítené a szembenézést a múlttal, és megnyithatja az utat a történelmi traumák feldolgozása felé”. (132/2004.(XII.14.) OGY határozat)

gárságról. Noha legfeljebb csak egy állampolgárságot adhat az állam bárkinek is, a cím szakszerűtlen, de nem szükségképpen emiatt nem minősítette azt 2004. december 20-i ülésén az Alkotmányügyi Bizottság tárgysorozatba vehetőnek. Még aznap a plenáris ülés is elutasította megvitatását. A határozat szerint az Országgyűlés „megköveti a sérelmeket szenvedetteket, és úgy dönt, hogy felkéri a Kormányt, kezdeményezze az állampolgársági törvény és az azzal összefüggő jogszabályok haladéktalan módosítását”, azért, hogy „a határokon kívül élő magyarok állampolgárságukat visszakaphassák”. Ugyanis „a népszavazás nem rekesztett ki senkit, azonban a felelősséget a törvényalkotóra ruházta át.” Az indoklás értelmében „a 2004. december 5-i elmaradt döntés ezekre figyelemmel, nem a magyarországi választópolgárok akaratóból, ellenkezőleg, w fájdalmas eredményt hozó történelmünkéből fakadt.” Vagyis a népszuverenitás és a képviselői demokrácia, amely a nép által megválasztott képviselőkre bízta a szabályozást, már továbbfejlődött, mert egyenesen a történelem írja a jogszabályokat.

Az uniós csatlakozás óta első alkalommal készített Eurobarometer 2004. október-novemberben készített felmérés jelezte⁴⁵, hogy az EU 25 tagállamában és a négy tagjelölt országban a magyarok pesszimizmusa feltűnő. Az ország uniós tagságának támogatottsága 49 százalékos volt, ezzel a tíz új tagállam között Magyarország csak a hetedik helyen áll, és a magyarokat leginkább a munkanélküliség aggasztja (47 százalék), a gazdasági helyzetétől félnek (33 százalék), míg a minket foglalkoztató további, külön címszó alatt megnevezett gondok között az inflációt (27 százalék), az egészségügyet (24 százalék), a nyugdíjakat (13 százalék) illetve a lakásügyet (8 százalék) említették. Sajátosan magyar, hogy a többi tagországhoz képest sokkal kevesebben vallják magukat elégedettnek, másfelől az ezerfős mintavétellel készített felmérés megállapítja, hogy az EU-tagállamok közül Magyarországon a legkevésbé fontos az európai identitás. A Magyarországon megkérdezettek 64 százaléka saját magát a közeljövőre tekintve csakis magyarnak tartja. A Demokrácia Kutatások Alapítvány

megbízásából készített Tárki felmérés azt firtatta⁴⁶, hogy mely külföldi csoporttal kapcsolatosan a leginkább elfogadó vagy elutasító a lakosság a magyar állampolgárság megadását illetően. A bevándoroltak körében az állampolgárság (automatikus) megadását 25 százalék határozottan ellenzi, míg 47 százalék inkább ellenzi. A határon túl élő magyarok számára a határozott ellenzők aránya 15 százalékos, a megkérdezettek harmada inkább ellenzi, míg a másik harmada inkább támogatja, végül negyede kifejezetten támogatja azt. Mint látható, igen megosztott a társadalom e téren, mivel „az nem jogi, hanem érzelmi kérdés”, amely sikeresen összeugrasztotta a különböző nemzetrészeket is.⁴⁷

A népszavazás utóhatásaként a kormányzat nemzetpolitikai stratégiát, ezen belül gyorsabb honosítást és egyszerűbb letelepedési engedélyezést ígért. A kormány megbízott sajtótájékoztatón számolt be arról,⁴⁸ hogy legkedvezőbb esetben az első vízumkérelem beadásától a honosításig szükséges 42 hónap helyett 17 hónapra csökken az egykori magyar állampolgárságú felmenővel rendelkező, magát magyarnak valló állampolgárságának elnyerése, ha a kérelem beadásától kezdve, folyamatosan Magyarországon él. Ehhez persze a kétharmados állampolgársági és idegenrendészeti törvények módosítása szükséges, az ellenzék egyetértése nélkül tehát nem fog sikerülni. Ennek érdekében a jelenlegi 21 hónapról 12-re módosítanák azt a határidőt, amit a belügyminiszternek szabtak az állampolgársági kérelemnek a köztársasági elnökhöz történő továbbítására, ha az a kedvezményes esetkörbe tartozik. Az idegenrendészeti törvény korrekciójával pedig öt évig érvényes speciális nemzeti vízumot vezetnének be, és többen válnának jogosulttá a tartózkodási engedélyre családtagokként. Az igazgatási folyamatok egyszerűsítése nem igényel törvénymódosítást, de jelentősen csökkentheti a honosítást kérők terheit – emelte ki a kormány megbízott. A tervek között szerepel például az egyablakos ügyintézés általánossá tétele – ezzel elérhetnék azt is, hogy a kérelmezőktől ugyanazokat a dokumentumokat ne kelljen többször is bekérni –, illetve egyes díjak és illetékek mérséklése.

45 HVG 2005. február 18.

46 Népszabadság, 2005. február 23.

47 A Krónika beszámolója Horn Gyula Nagyszalontán tett látogatásáról, 2005.március 25.

48 MTI 2005. február 23.

A kormány megbízott szerint bizonyosan csökkenteni kell az állampolgársági vizsga ma 28 ezer forintos díját. Egyébként is tarthatatlan, hogy egy négytagú család honosításának teljes költsége – a különféle illetékekkel és az egészségügyi szűrővizsgálat díjaival együtt – ma kétszáz ezer forint körül alakul. A kormány megbízott javasolni fogja azt is, hogy szűkítsék a vizsgára kötelezettek körét, s például azokat, akik a határon túl, de magyar nyelven érettségiztek, mentesítsék a vizsga alól. A törvénymódosítási javaslatokat eljuttatták a határon túli magyar szervezetek képviselőihez, valamint a parlamenti frakciókhoz is, és február végén négy párti egyeztetés kezdődik. Ha sikerül az ellenzékkel – és a határon túli magyarság képviselőivel – megegyezésre jutni, a kormány megbízott szerint az új szabályok jövő januárban hatályba is léphetnének.

Összességében nem sikerült sem a nemzetpolitikát új alapokra helyezni egy összefüggő, kidolgozott javaslattal, sem a politikai küzdőtérben a feleknek egymást saját álláspontjuknak az őszinteségéről meggyőzniük. A kormány javaslatát a határon túli magyarok erőteljes igényeire reagáló hirtelen megoldásnak minősítette az ellenzék, és a népszavazás előtt az igen és a nem melletti kampányolásra⁴⁹, majd a népszavazás eredmé-

nyét saját politikájuk igazolására használták fel a képviselők. A *boldogulást* végtelenen kétféle módon értelmezték. A kormányoldalon ez elsősorban anyagi előrejutást, gazdasági fejlődést, modernizációt jelent, amelynek zászlós hajója az integráció, némi magyarországi expanzióval. Míg az ellenzéki oldalon formálisan a lelki összetartozást biztosító, a határon túliaknak a kettészakított haza és nemzet fogalmának fedésbe hozásával operálnak, a szimpátia-növeléstől aligha elválaszthatóan. Az egyik álláspont a gazdasági térszerkezettel, a másik a nem-anyagi természetű megközelítéssel dolgozik, a lelkek és a lakosság szám növelésével boldogítana – az állampolgársági jogintézmény egyszerű kiterjesztése útján. Ugyanakkor rejtett módon mindegyik kolonialista, az erőforrások elszívásával a centrum nagyobb arányú fejlesztését kívánja – miként az *anyaország* kifejezés általános használata ezt jól jelzi –, függetlenül attól, hogy a különböző országokban élő határon túliaknak mi lenne a különböző, valós érdeke, mit mutatnak a társadalom-szerkezeti adatok, léteznek-e hosszú távú prognózisok.⁵⁰ És hogy hol van ebben a nemzetpolgárság? Azt még a kezdeményezők sem tudják, mert jogilag bizonytalan a tartalma, eddig inkább metajurisztikus szófordulat és újabb támogatási lehetőség a diaszpóra jogszövevényében.

49 Csak egyetlen idézet: „A nemzet nem épülhet föl nemekből, tisztelt képviselőtársaim. Nem is jó az a gondolat, amely talán a nemekből eredezteti a nemzet fogalmát. Végezetül szeretném hozzátenni: a nemzet a nemzésből származik, a nemzés teremtés, mely igent feltételez. Ezért fogunk mi arra buzdítani mindenkit, hogy december 5-én igennel szavazzon a kettős állampolgárságra.” Nagy Gábor (FIDESZ-MPP) felszólalása

50 „Nincs jogom azt mondani, hogy ne gyertek” Bárdi Nándor történéssel, a Teleki László Intézet munkatársával beszélget Mihancsik Zsófia a magyar kisebbségekről. *Mozgó Világ* 2005/2: 53–62.